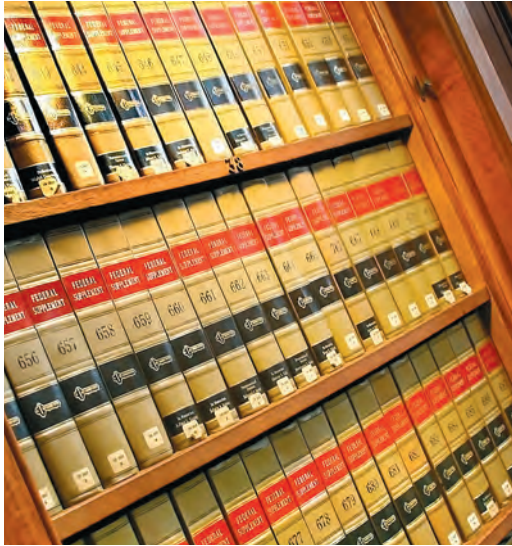

Державна реєстраційна служба України

Метричні книги як джерело дослідження родоводів

«Хто не знає свого минулого, той не вартий свого майбутнього»

Максим Рильський

Останнім часом найбільшої популярності набуває тема дослідження родоводів. Вивченням походження та історії роду, прізвищ і окремих осіб, родинних зв'язків займається спеціальна історична дисципліна – генеалогія. Одним з найбільш цінних та достовірних джерел з генеалогії усіх станів є метричні книги церков – книги записів про хрещення (народження), вінчання (шлюбу), поховання (смерті) конкретних осіб за встановленою формою. На підставі метричних книг, які знаходяться на зберіганні у деяких відділах державної реєстрації актів цивільного стану, видаються документи про реєстрацію актів цивільного стану з метою забезпечення реалізації законних прав та інтересів громадян.

З давніх часів існування суспільства найважливіші події у житті людини

такі, як народження, шлюб, смерть підлягали реєстрації. Спочатку ці відомості вносились до метричних книг, які до моменту створення органів запису актів громадянського стану велись переважно церквами.

У сучасній Україні повноваження щодо проведення державної реєстрації актів цивільного стану належать, зокрема відділам державної реєстрації актів цивільного стану, організація роботи яких є одним із завдань Державної реєстраційної служби України. Складені відділами актові записи цивільного стану формуються у книги державної реєстрації актів цивільного стану.

На зберіганні у відділах державної реєстрації актів цивільного стану також знаходяться метричні книги, складені церквами та метрикальними конторами. Такі книги у переважній більшості вже передані відділами до дер-

жавних архівів, проте деякі з них залишаються на зберіганні у цих органах.

Це зумовлено тим, що свого часу метричні книги були об'єднані за декілька десятків років та, враховуючи більш ніж столітній вік від часу їх створення, за який відбувався природний процес старіння паперу, розшивці вони не підлягають, оскільки це спричинить пошкодження записів та унеможливить їх подальше використання. Вони зберігатимуться у відділах державної реєстрації актів цивільного стану, доки не мине встановлений законодавством строк у 75 років від дати складання останніх записів у них.

Таким чином, незважаючи на те, що Укрдержреєстр є досить молодим суспільним інститутом, у володінні підпорядкованих йому органів знаходяться унікальні історичні матеріали, які містять відомості про цивільний стан людини, що надають можливість підтвердити родинні відносини, зв'язки поколінь, факти біографії особи.

На сьогодні у відділах окремих областей України зберігається біля 17 000 таких книг. Це метричні книги за період з кінця XIX до початку XX століття. Вони містять в собі від 60 до 500 аркушів, записи на яких велись чорнилом. Обкладинка метричних книг вироблялась зазвичай з картону, який оздоблювався товстою тканиною або навіть натуральною шкірою. Аркуші у книгах пронумеровані, прошиті, засвідчені та скріплені печаткою (фото 1, фото 2, фото 3).

Записи у метричних книгах містять інформацію про народження та хрещення, вінчання, смерть та відспівування тощо, і є джерелом історії народу, який проживав на землях, що є територіями сучасної України, його традицій, культури та роду занять предків.

Так, на зберіганні у відділах державної реєстрації актів цивільного стану Волинської області знаходяться метричні книги за період 1888-1945 рр., Закарпатської області – за період 1907-1944 рр., Львівської області – за період 1780-1945 рр., Івано-Франківської області – за період 1785-1944 рр., Рівненської області – за період 1911-1940 рр., Тернопільської області – за період 1858-1945 рр., Харківської області – за період 1872-1919 рр., Чернівецької області – за період 1844-1944 рр., Черкаської області – за період 1893-1918 рр. (фото 4, фото 5, фото 6, фото 7).

Перші метричні книги на українських теренах датуються кінцем XVI ст.

У Російській імперії, до складу якої входила найбільша частина українських земель, з 1702 р. здійснювався церковний облік православного населення.

На початку 1724 року була розроблена форма метричних книг, що складалась з трьох частин, до яких занесли відомості про хрещення, вінчання та смерть людини. Їх ведення було обов'язковим для священників не тільки православної церкви, а й для католиків, лютеран, іудеїв. Система оформлення записів у метричних книгах складалась поступово. Тільки у 1806 році з'явилися друковані форми для ведення метричних книг, а остаточний формуляр та вимоги до оформлення метричних записів були затверджені у 1838 р. Метричні книги зберігалися безпосередньо у церквах, де відбувалось таїнство та здійснювався запис. Право вести відповідний запис надавалось духовенству або ж окремому чиновнику (державному метрикарю). Метричні книги виконували культову, статистично-демографічну та правову функції.

Фото 1. Метрична книга про народження, Львівська область.

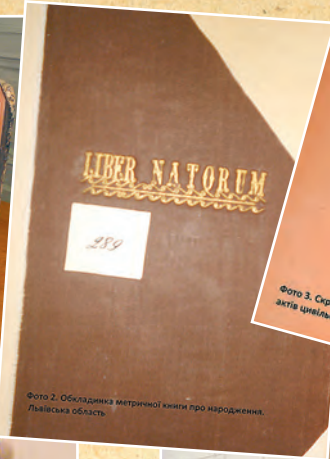

Фото 2. Обкладинка метричної книги про народження, Львівська область.

Фото 3. Спрівчення метричної книги сургувальною печаткою. Архів відділу державної реєстрації актів цивільного стану Львівської області.

Фото 4. Метрична книга, Чернівецька область.

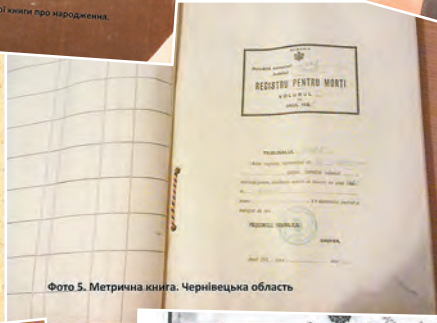

Фото 5. Метрична книга, Чернівецька область

Фото 6. Метрична книга, Чернівецька область.

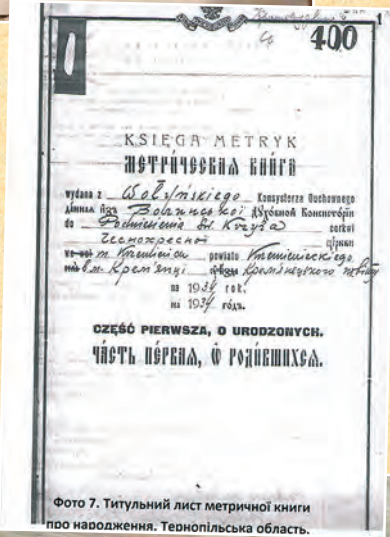

Фото 7. Титульний лист метричної книги про народження, Тернопільська область.

Фото 8. Метрична книга про шлюб, складена двома мовами, Рівненська область.

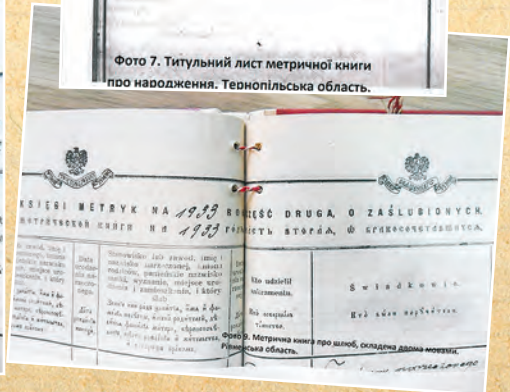
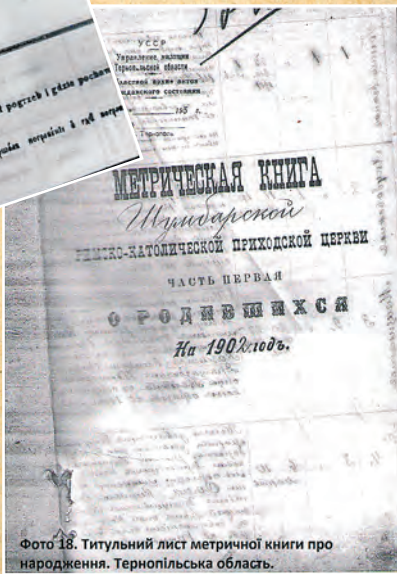
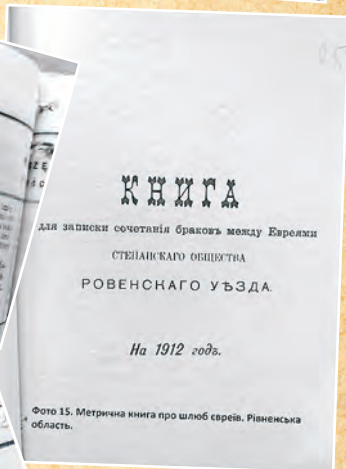
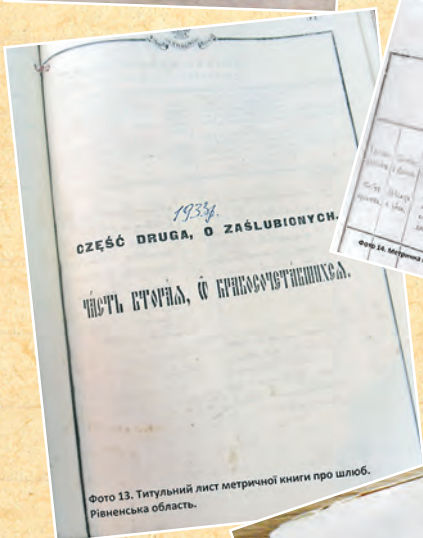
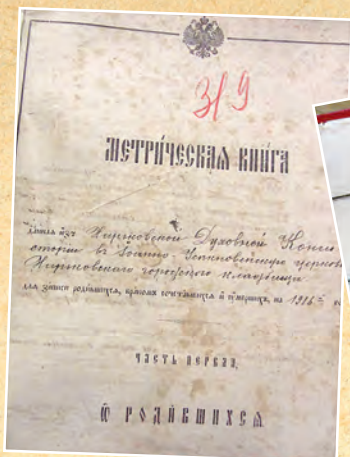

Фото 9. Метрична книга про шлюб, складена двома мовами, Рівненська область.

Після жовтневих подій 1917 року змінилась доля всього церковнопарафіяльного діловодства, у тому числі і метрик, крім західних земель України, які майже до 40 років ХХ ст. були у складі Польщі, Угорщини, Чехо-Словаччини, Австро-Угорської імперії. Усі метричні книги різних релігійних конфесій (православної, католицької, лютеранської) були конфісковані, а у священослужителів відібрано право вести подібні документи.

У 1919 році циркулярами Народного комісаріату внутрішніх справ та Головного архіву всі метричні книги було передано для подальшого їх зберігання до відділів реєстрації актів цивільного стану, які були наділені повноваженнями щодо проведення реєстрації актів цивільного стану, та у відання губернських уповноважених Головархіву.

Історичні події, які відбувались на певних територіях колишньої України, обумовили те, що метричні книги різних конфесій велися певною мовою та згідно із законодавством тих держав, до складу яких вони входили.

Записи у метричних книгах, які створювались на західних землях України, велись переважно польською мовою, латиною, рідше – старослов'янською та українською мовами. У метричних книгах, що знаходяться сьогодні на зберіганні у відділах державної реєстрації актів цивільного стану Закарпатської області, є записи, складені угорською, чеською, словацькою мовами (фото 8, фото 9).

Записи у метричних книгах, які складались священниками православних церков на територіях сучасних Харківської та Черкаської областей, велись старослов'янською мовою (фото 10).

Відомості, що вносились священнослужителями різних конфесій до метричних книг, відрізняються від інфор-

мації, яка міститься у сучасних актових записах цивільного стану.

Класичний запис про хрещення дитини, який вели служителі православної церкви, містив інформацію про основні дані про народження дитини та про дату її хрещення, дані про батька дитини та його соціальний статус, ім'я матері, якого вони віросповідання. У метричному записі прізвище дитини не зазначалось, у подальшому воно автоматично присвоювалось за прізвищем батька. Найчастіше вказувалось дівоче прізвище матері, потім надавалась інформація про хрещених батьків, священника, а також про те, чи дитина народжена в законному шлюбі. У випадку народження дитини жінкою, яка не перебувала у шлюбі, нерідко щодо дитини проставлявся запис «незаконнонароджений» та у графі відомостей щодо батьків робився запис лише щодо матері (фото 11, фото 12).

Оглядом книг про шлюб (вінчання) встановлено, що такі метричні записи містять інформацію про дату вінчання, соціальний стан, ім'я, по батькові, прізвище, вік осіб, які вступають до шлюбу, населений пункт, у якому вони проживають. Крім того подаються відомості про те, чи наречений та наречена вступають до шлюбу вперше, чи він або вона є вдовою чи вдівцем, соціальний стан, професію, наприкінці зазначаються дані про свідків (поручителів) та священника, який здійснив обряд (фото 13, фото 14, фото 15).

Метричні книги про смерть (відспівування) мають інформацію про померлого із зазначенням імені, по батькові, прізвища, тут вказуються його вік (для дітей – вказувалось батько чи мати, для жінок – соціальний стан чоловіка), місце проживання, дата смерті та дата поховання, причи-

на смерті, місце поховання, прізвище священника, який проводив поховання (фото 16, фото 17).

До метричних книг, які складались священнослужителями римсько-католицької церкви, вносились такі ж самі відомості, що і до православних, за винятком того, що новонароджена дитина іноді отримувала два імені, а також зазначався період доби, коли вона народилась. У записах про вінчання вказувались дати щодо оголошення наречених про вступ до шлюбу, а у записах про смерть надавалась інформація про сім'ю, яку залишив померлий (фото 18).

На сьогоднішній день метричні книги є джерелом дослідження походження та історії роду, родинних зв'язків, підтвердження національності особи тощо. Для забезпечення реалізації законних прав та інтересів громадян на підставі записів метричних книг відділами державної реєстрації актів цивільного стану видаються документи про реєстрацію актів цивільного стану.

У зв'язку з цим завданням відділів державної реєстрації актів цивільного стану є належне збереження цієї невичерпної скарбниці історії і складової частини Національного архівного фонду для прийдешніх поколінь.

Список використаної літератури

1. Про державну реєстрацію актів цивільного стану : Закон України від 01.07.2010 р. № 2398-VI // Офіційний вісник України. – № 57. – ст. 29.
2. МЕТРИЧНІ КНИГИ [Електронний ресурс]. – В. М. Мордвінцев, В. В. Томазов // Енциклопедія історії України : Т. 6 : Ла-Мі / Редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К. : В-во «Наукова думка», 2009. – 790 с.

Л. Ю. Литвиненко
головний спеціаліст відділу нормативно-правового
та методичного забезпечення діяльності
органів державної реєстрації актів цивільного стану громадян
Департаменту у справах цивільного стану громадян
Державної реєстраційної служби України